

Wolontariat koleżeński jako forma wsparcia psychospołecznego osób w spektrum autyzmu – przykład programu wolontariat koleżeński „Mary i Max”

Befriending as a way of psychosocial support of autistic persons – the case of Peer Volunteers ‘Mary and Max’

DOI 10.25951/9540

Wstęp

Autyzm jest złożoną kondycją ludzką, o której wciąż niewiele wiemy. W literaturze specjalistycznej wskazuje się na trudności w takich obszarach funkcjonowania osób w spektrum autyzmu, jak: komunikacja i relacje społeczne oraz zachowania. Osoby autystyczne, nawet takie, które nie wymagają wiele wsparcia w swoim codziennym funkcjonowaniu, mogą napotykać na trudności w interakcjach społecznych. Z tego typu kłopotami mierzą się niemal wszyscy ludzie, natomiast radzenie sobie z nimi, a przede wszystkim konsekwencje tego typu przeszkód wśród osób w spektrum autyzmu są zdecydowanie odmienne. Wskazuje na to szereg różnorodnych badań realizowanych na świecie, jak i w Polsce. Z Ogólnopolskiego Spisu Autyzmu (2016) wynika między innymi, że osoby autystyczne rzadziej niż ich rówieśnicy deklarują posiadanie znajomych i przyjaciół, doświadczają też znacznie częściej (1,5 do 2 razy) przemocy ze strony innych uczniów w szkole w porównaniu z grupą typowo rozwijających się rówieśników. Jako najbardziej dotkliwy problem w życiu osób w spektrum autyzmu zarówno w ich ocenie, jak też ich rodziców i specjalistów wymieniana była samotność oraz odrzucenie przez grupę rówieśniczą. Wśród tej grupy osób, niezależnie od wieku, obserwuje się też relatywnie wyższe wskaźniki lęku, depresji i skłonności samobójczych (Hirvikoski i in. 2016; Kent, Simonoff 2017; Smith, White 2020). Niektórzy badacze wskazują, iż prawdopodobną przyczyną takiego stanu rzeczy jest poczucie izolacji i wykluczenia społecznego (Milton, Sims 2016). Poza dotkliwymi a przytoczonymi wyżej indywidualnymi kon-

sekwencjami istnieją inne koszty – związane z finansowaniem opieki, brakiem zatrudnienia, samodzielności etc. Ponoszone koszty wykluczenia społecznego tej grupy osób nie są obliczane w Polsce, ale na przykład w Wielkiej Brytanii szacowane są na około 28 miliardów funtów rocznie (Płatos, Wojaczek, Zawisny 2015, s. 120).

W świetle powyższych danych istotny staje się namysł nad poszukiwaniem skutecznych form wsparcia osób autystycznych. Jednym z proponowanych rozwiązań, mających polepszyć jakość życia osób w spektrum autyzmu jest wolontariat koleżeński. Jako system pomocy osobom autystycznym został wprowadzony w Wielkiej Brytanii w 1997 roku przez The National Autistic Society i realizowany jest głównie przez organizacje pozarządowe. Od 2012 roku, wzorując się na doświadczeniach brytyjskich, Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Ukryty Potencjał” (obecnie Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Mary i Max”) wdrożyło program wolontariatu koleżeńskiego dla osób autystycznych w Polsce (Płatos, Wojaczek 2021). Choć różne rodzaje wolontariatu na rzecz tej grupy osób (i ich rodzin) są na naszym rodzimym gruncie dobrze znane i realizowane, to wolontariat koleżeński jest najrzadziej praktykowanym działaniem. Wraz z rosnącą liczbą diagnozowanych osób w spektrum autyzmu w Polsce, będących w różnym wieku, wzrasta zapotrzebowanie na zróżnicowane rodzaje wsparcia. Szczególnie w przypadku nastolatków i młodych dorosłych istnieje potrzeba poszerzania ofert wsparcia, których i tak nie jest wiele (Lindyberg, Woynarowska 2016; Płatos, Pisula 2019; Banasiak, Niezabitońska 2020). Celem artykułu jest przedstawienie istoty tej odmiany wolontariatu, omówienie jego rodzajów oraz przybliżenie założeń programu Wolontariatu Koleżeńskiego Mary i Max, realizowanego w Polsce. W artykule zostanie podjęty również namysł nad potencjałem, ograniczeniami i skutecznością tego typu wsparcia osób w spektrum autyzmu.

Wolontariat koleżeński – definicja, historia, formy

Wśród polskojęzycznych opracowań omawiających typy, rodzaje i formy wolontariatu trudno jest spotkać problematykę wolontariatu koleżeńskiego (Bejma 2010, Tomanek 2014). Określenie to pojawiło się w 2012 roku za sprawą członków Stowarzyszenia Innowacji Społecznych „Ukryty Potencjał”, którzy stworzyli pierwszy program wolontariatu koleżeńskiego w Polsce. Nazwa ta nie ma też odzwierciedlenia w jednym pojęciu w literaturze anglojęzycznej. W tej ostatniej bowiem zwykle wskazuje się

na jego konkretne odmiany, np. mentoring, befriending, buddying, z których każda ma swoje definicyjne odpowiedniki (Płatos, Wojaczek, Woźniak-Rekucka, Zawisny 2012). Przyjęta i upowszechniana w Polsce przez wspomniane Stowarzyszenie formuła wolontariatu dotyczy befriendingu, który oznacza „zaprzyjaźnianie się”. Choć w literaturze przedmiotu befriending jest różnie konceptualizowany (Thompson i in. 2015), to jedna z najbardziej znanych i rozpowszechnionych jego definicji została zaproponowana przez brytyjskie badaczki Jo Dean i Robinę Goodlad w 1998 roku. Według autorek to „relacja między dwoma lub większą ilością osób, zainicjowana, wspierana i monitorowana przez organizację/institucję pośredniczącą, która widzi potencjalne korzyści dla przynajmniej jednej ze stron. Idealnie relacja ta powinna być nieosądzająca, wzajemna, celowa i łączyć się z rosnącym zaangażowaniem” (Goodlad, Dean 1998, s. 2). Można zatem wskazać dwie cechy konstytutywne tej formy wsparcia: dobrowolny i nieformalny charakter relacji między wolontariuszem a wspomaganym oraz moderującą rolę instytucji/organizacji pośredniczącej. Zaproponowane przez polskich twórców określenie wolontariat koleżeński wydaje się jednak nie do końca oddawać ideę i sens tej formy wsparcia. Propagowana przez Centrum Wolontariatu definicja wolontariatu wskazuje, że jest to **świadoma, dobrowolna działalność podejmowana na rzecz innych, wykraczająca poza więzi rodzinno-przyjacielsko-koleżeńskie (Kim jest wolontariusz, 2013)**. Tymczasem określenie wolontariat koleżeński wskazuje, że więzi koleżeńskie są istotą tej formy wsparcia. Natomiast dzieje się to w formule zorganizowanego koleżeństwa, w którym ma swój udział organizacja/institucja pośrednicząca. Tworzenie więzi koleżeńskich i na ich bazie realizowane aktywności, które to działania są moderowane i monitorowane przez podmiot zewnętrzny stanowią sedno tak skonstruowanej działalności wolontariackiej. Trudno jednak o nową, bardziej oddającą ideę takiej działalności nazwę, która by w skondensowany sposób odzwierciedlała jej sens.

Kolebką wolontariatu koleżeńskiego są Stany Zjednoczone, gdzie w 1904 roku amerykańska fundacja Big Brother Big Sister (BBBS) opracowała i wdrożyła program profilaktyczny, adresowany do dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. Opiera się on na trwającej minimum rok relacji dziecka z dorosłym, pełniącym funkcje mentora. W nawiązaniu relacji pomaga instytucja/organizacja pośrednicząca, której rola polega na rekrutacji dzieci, rekrutacji oraz szkoleniu wolontariuszy, a także wspieraniu i monitorowaniu przebiegu relacji. Jej celem jest pomoc dziecku w odkryciu i realizowaniu swego potencjału. Program ten obecnie realizowany jest na całym świecie, w tym w Polsce pod nazwą Starszy Brat Starsza Siostra (Prajsner 2002; Tomanek 2014). Idea

wolontariatu koleżeńskiego jest również rozwijana w Wielkiej Brytanii, gdzie stanowi powszechny standard pomocy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym w tym kraju. Jest to szerokie spektrum odbiorców będących w zróżnicowanej sytuacji życiowej i/lub zdrowotnej. Formuła ta nie zakłada jednej grupy adresatów. Raczej propaguje równościowy przekaz, że każdy człowiek na jakimś etapie życia może potrzebować wsparcia, ale i niemal każdy może go udzielić (Płatos, Wojaczek, Zawisny 2015, s. 114). Wraz z rozpowszechnianiem się idei wolontariatu koleżeńskiego wśród różnych odbiorców a także rozwojem społecznego modelu niepełnosprawności zaczęto implementować to narzędzie również do programów dedykowanych osobom niepełnosprawnym, w tym osobom w spektrum autyzmu. W 1997 roku brytyjska organizacja The National Autistic Society, po dostosowaniu programów wolontariatu koleżeńskiego do specyfiki osób autystycznych, rozpoczęła realizację pierwszego projektu dedykowanego tej grupie (tamże, s. 112).

Do najbardziej popularnych form wolontariatu koleżeńskiego należą buddying, befriending i mentoring. Różni je między innymi główny cel relacji pomiędzy uczestnikiem a wolontariuszem, kryterium doboru wolontariusza, wiek uczestników czy czas trwania relacji (Płatos, Wojaczek, Woźniak-Rekucka, Zawisny 2012). W przypadku buddyingu („kumplowania się”) kryterium doboru stanowi podobny wiek i środowisko pochodzenia pomiędzy uczestnikiem i wolontariuszem, które sprawiają, że relacja przypomina bardziej relację koleżeńską (Tamże, s. 109). Ta forma umożliwia rówieśnikom wzajemne wspieranie się poprzez dzielenie się doświadczeniami, oferowanie porad i stwarzanie okazji do wymiany idei czy pomysłów (Ortega, Walker, Young 2011, s. 68). Pełniący w diadzie funkcję „kumpla” rówieśnik jest zazwyczaj w jakiejś sferze bardziej kompetentny czy lepiej zintegrowany z grupą, co pozwala na to, że wspierana osoba ma większą możliwość naturalnej integracji czy nabywania pewnych kompetencji (Płatos i in. 2012, s. 109). Czas trwania takiej relacji wynosi co najmniej rok. Buddying (znany także pod nazwą peer mentoring) występuje w dwóch formach – szkolnej i pozaszkolnej. W kontekście szkolnym/akademickim starsi uczniowie wspierają młodszych poprzez regularne spotkania oraz przekazywanie swoich doświadczeń i porad, zaś w otoczeniu pozaszkolnym jest potężnym narzędziem służącym podnoszeniu samooceny młodych ludzi w różnych środowiskach. Istotną kwestią jest też fakt, że adresatami buddyingu nie są tylko osoby przejawiające jakieś trudności, co podkreśla mniej stygmatyzujący charakter tej formy wsparcia (*What is peer mentoring* 2006).

Kolejną formą organizacji wolontariatu koleżeńskiego jest befriending („zaprzyjaźnianie się”). Osoby dobierane są w głównej mierze na podstawie współ-

nych zainteresowań, przy czym mniej istotne są różnice płci, wieku i wykształcenia. Befriending cechuje elastyczność formy oraz czasu trwania, a o spektrum możliwości realizacji tej odmiany wolontariatu koleżeńskiego decyduje różnorodność osób, które biorą w nim udział. Czas trwania wynosi co najmniej rok, a cel główny, którym jest w tym przypadku (re)integracja społeczna, realizowany jest naturalnie i „przy okazji” wspólnych aktywności, które wypływają z dzielonych pasji. Esencją tej formy jest silna relacja pomiędzy uczestnikiem i wolontariuszem. Befriending może być również, przy odpowiedniej organizacji, realizowany przez internet (e-befriending) (Płatos i in. 2012, s. 110–111; Philip, Spratt 2007, s. 4).

Ostatnią omawianą w artykule odmianą wolontariatu koleżeńskiego jest mentoring. Jest to najbardziej dyrektywna, formalna i ustrukturyzowana relacja, w której mentor (pełnoletni wolontariusz) jest osobą bardziej kompetentną w pewnej dziedzinie oraz gotową do przekazania swojej wiedzy uczestnikowi. Rolą wolontariusza mentora jest współpraca z uczestnikiem nad ustalonym z góry celem, którym może być opanowanie pewnych konkretnych umiejętności, przyczyniających się do zwiększenia jego samodzielności. W przeciwieństwie do poprzednich form tu nacisk nie jest położony na wytworzenie się bliskiej relacji, choć realizacja celu jej nie wyklucza (Philip, Stratt 2007, s. 39). Jeśli chodzi o czas trwania relacji to wynosi on na ogół od 6 miesięcy do 1 roku. Mentoring jest często wykorzystywaną formą wolontariatu służącą do wspierania osób z niepełnosprawnościami. Znajduje swoje zastosowanie w pomocy osobom, które zakończyły edukację w odnalezieniu się na rynku pracy oraz w obszarze aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych (Płatos i in. 2015, s. 118).

Wszystkie te formy znajdują zastosowanie we wspieraniu osób w spektrum autyzmu w różnorodnych kontekstach (szkoła, środowisko akademickie, zawodowe – choć tych jest wciąż stosunkowo niewiele) oraz wobec zróżnicowanych grup wiekowych (dzieci, młodzież dorośli). Programy z zakresu wolontariatu koleżeńskiego rozwijane są m.in. w Wielkiej Brytanii, USA czy Australii, np. programy peer-mentoringowe dla uczniów w spektrum autyzmu ze szkół ogólnodostępnych (por. Bradley 2016), programy peer-mentoringowe dla uczniów w spektrum autyzmu ze szkół średnich, ułatwiające im przejście do szkolnictwa wyższego (por. Hillier i in. 2019), programy mentoringowe dla studentów w spektrum autyzmu na uczelniach (por. Hamilton, Stevens, Girdler 2016) w środowisku pracy (por. Buckley, Pellicano, Remington 2021), befriendingowe (National Autistic Society Befriending and Mentoring Scheme 2022).

Choć obowiązujące w Polsce regulacje prawne stwarzają możliwość korzystania z pracy wolontariuszy na rzecz potrzeb danych społeczności czy grup,

w tym osób w spektrum autyzmu i ich rodzin, to mało znaną i rozpowszechnioną formą wolontariatu pozostaje wolontariat koleżeński (Chrostowska 2020). I właśnie ta forma stała się inspiracją do powstania i wdrożenia w Polsce w 2012 roku Wolontariatu Koleżeńskiego „Mary i Max”, dedykowanego osobom autystycznym powyżej 14 roku życia. Omawiany przykład jest jedynym takim programem na skalę ogólnopolską realizowanym przez Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Mary i Max” z Warszawy, we współpracy z **Krajowym Towarzystwem Autyzmu, oddział w Łodzi** (Płatos, Wojaczek 2021).

Wolontariat Koleżeński „Mary i Max”

Idea Wolontariatu Koleżeńskiego „Mary i Max” wzorowana była na brytyjskich programach buddyingu pozaszkolnego oraz befriendingu, realizowanych dla osób autystycznych od lat dziewięćdziesiątych przez organizację The National Autistic Society. Jego celem zaś jest wsparcie osób w spektrum autyzmu w nawiązywaniu relacji koleżeńskich opartych na równorzędności, akceptacji oraz wspólnych zainteresowaniach. Inspiracją dla nazwy programu był film w reżyserii Adama Elliota z 2009 roku pod tytułem „Mary i Max”, który opowiada historię nietuzinkowej przyjaźni (opierającej się głównie na wymianie korespondencji) między 8-letnią, australijską dziewczynką a dorosłym nowojorczykiem, będącym osobą autystyczną (Płatos i in. 2015; Płatos, Wojaczek 2021).

Pierwsza polska pilotażowa wersja programu realizowana była przez Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Ukryty Potencjał” (obecnie Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Mary i Max”) na przełomie 2012 i 2013 roku w Warszawie. Objęła wówczas 15 par – wolontariuszy oraz osób w spektrum autyzmu. Obecnie (stan na grudzień 2021) program kontynuowany jest w kilku miastach w Polsce (Warszawa, Białystok, Częstochowa, Łódź) i ma za sobą kilka edycji (O projekcie 2022)

Poprzez odpowiednio realizowany proces rekrutacyjny dobierani są w pary wolontariusz oraz osoba w spektrum autyzmu. Dla powodzenia relacji, która ma trwać przez okres 8 miesięcy, kluczowym i wrażliwym etapem jest wybór oraz dopasowanie pary na podstawie zainteresowań, dostępności czasowej, bliskości zamieszkania oraz wieku. Choć program jest otwarty dla osób chętnych, powyżej 14. roku życia (dotyczy to zarówno wolontariuszy, jak i osób w spektrum autyzmu), to każda z nich musi spełniać określone warunki. Jeśli chodzi o osoby z autyzmem, zwane uczestnikami programu, są to poza posiadaniem formalnej diagnozy zaburzeń spektrum autyzmu, posiadanie orzeczenia o niepełnospraw-

ności/stopniu niepełnosprawności oraz w przypadku osób niepełnoletnich – zgody rodziców na uczestnictwo. Poza formalnym warunkami chętne osoby w spektrum autyzmu muszą wykazywać się wewnętrzną motywacją do zawarcia znajomości i spędzania czasu z kolegą/koleżanką, posiadać umiejętności wystarczające do nawiązywania relacji koleżeńskiej, być świadomym swej diagnozy i akceptować ją oraz nie prezentować zachowań zagrażających własnemu bezpieczeństwu i/lub bezpieczeństwu innych osób. Choć realizatorzy nie wykluczają możliwości zgłaszania się osób z niepełnosprawnością intelektualną, to podkreślają, że jest on skierowany przede wszystkim do osób tzw. wysokofunkcjonujących. Warunki uczestnictwa w programie dla kandydatów na wolontariuszy, oprócz formalnych, wspomnianych wyżej wymagań związanych z wiekiem, uzyskaniem zgody rodziców – w przypadku osób niepełnoletnich, koniecznością podpisania umowy o wolontariacie oraz deklaracją gotowości regularnego spotkania się przez okres minimum 8 miesięcy, obejmują posiadanie określonych predyspozycji i cech. Są to m.in.: odpowiedzialność, dojrzałość emocjonalna, punktualność, samodzielność i dobra organizacja, posiadanie wysokich umiejętności społecznych oraz komunikacyjnych, a także stabilny stan psychiczny. Ten ostatni wymóg wyraża się brakiem doświadczania kryzysów, zaburzeń psychicznych w okresie minimum roku poprzedzającym zgłoszenie się do Programu (O projekcie 2022; Płatos, Wojacek 2018).

Zgłoszenie do programu dokonuje się za pomocą strony internetowej, poprzez zapoznanie się i zaakceptowanie regulaminu programu, wypełnienie odpowiedniej wersji formularza (oddzielnie dla kandydata na wolontariusza i uczestnika) zbierającego szczegółowe informacje związane m.in. z zainteresowaniami, wiekiem, dostępnością czasową, miejscem zamieszkania etc. Kolejnym etapem jest rozmowa z psychologiem zarówno kandydata na uczestnika (i/lub rodziców), jak i kandydata na wolontariusza. Zebrane informacje stanowią podstawę do jak najlepszego dobrania w pary. Natomiast dopiero podpisanie kontraktu pomiędzy uczestnikiem a wolontariuszem stanowi formalne rozpoczęcie udziału w programie. Zatem sam udział w procesie rekrutacji nie stanowi gwarancji uczestnictwa w nim ani dla osoby w spektrum autyzmu, ani dla przyszłego wolontariusza. Zanim dojdzie do regularnych spotkań wolontariusze przechodzą dwudniowe szkolenie praktyczne, którego celem jest wsparcie rozumienia potrzeb osób w spektrum autyzmu oraz ich roli jako wolontariuszy (O projekcie 2022).

Idea programu realizowana jest w formule regularnych spotkań wolontariusza i uczestnika – osoby w spektrum autyzmu. Ich charakter i częstotliwość uzależnione są od indywidualnych możliwości i preferencji obydwu stron.

Minimum to 3 spotkania w miesiącu. Na początku spotkania odbywają się najczęściej w domu uczestnika, z biegiem czasu pary uczestniczące w projekcie decydują się na wspólne wyjścia (do kina, muzeum, kawiarni etc.) i/ czy działania w sferze publicznej. Choć udział w projekcie jest bezpłatny, to koszty dojazdu czy wydatków związanych ze spotkaniami ponoszą samodzielnie uczestnicy i wolontariusze. To jak ma wyglądać podział ponoszonych kosztów uczestnik i wolontariusz ustalają samodzielnie lub z pomocą Opiekuna. Realizatorzy programu współpracują z różnorodnymi partnerami: instytucjami kulturalnymi, rozrywki, sportu, przedstawicielami gastronomii, sponsorami, którzy wspierają program w postaci nieodpłatnych biletów, bonów, voucherów etc. Jest to sposób na wyrównywanie i umożliwianie dostępu do różnego rodzaju aktywności społecznych i kulturalnych uczestników i wolontariuszy, a także przyczynia się do zwiększania obecności osób autystycznych w przestrzeni publicznej oraz wpływa na zwiększanie się świadomości społecznej na temat tej grupy (Płatos, Wojaczek 2021).

Po upływie ustalonego kontraktem czasu uczestnik i wolontariusz mogą zdecydować się na kontynuowanie spotkań lub zakończenie relacji. W tym pierwszym przypadku może to odbywać się w ramach programu (jeśli są na to środki i para przejdzie ponownie proces rekrutacyjny) lub poza programem – co wiąże się z całkowitym przeniesieniem odpowiedzialności za relację na jej uczestników. Proces zakończenia relacji (lub jej przejścia do nieformalnej kontynuacji) rozpoczyna się odpowiednio wcześniej przed zakończeniem programu i ze wsparciem psychologa. Od 2018 roku wprowadzony został limit możliwości uczestnictwa w programie i wynosi on trzy razy. Regulamin programu daje też, zarówno uczestnikowi, jak i wolontariuszowi, możliwość wcześniejszego zakończenia udziału w programie bez podania przyczyny. (Płatos, Wojaczek 2021; Regulamin 2022).

Kluczową rolę osoby wspierającej daną parę odgrywa Opiekun (z wykształcenia psycholog). Uczestniczy on w pierwszym spotkaniu, a następnie wspiera daną diadę w utrzymaniu relacji. W czasie trwania programu spotyka się on regularnie z wolontariuszem. Spotkania dla wolontariuszy mają charakter indywidualny oraz grupowy. Ich celem jest rozwiązywanie bieżących problemów oraz podtrzymywanie motywacji do udziału w programie. Spotyka się także z uczestnikiem, którego przygotowuje do uczestnictwa w programie, następnie w trakcie trwania programu widzi się z nim raz w miesiącu. Cztery razy w ciągu trwania programu uczestnicy spotykają się w niewielkiej grupie, która ma być okazją do dzielenia się swymi doświadczeniami, ale i poznania innych osób (Płatos, Wojaczek 2021). Regulamin zobowiązuje uczestnika i wolonta-

riusza do informowania o wszelkich trudnościach w czasie trwania relacji oraz do składania krótkiego, pisemnego sprawozdania z przebiegu spotkania za pośrednictwem specjalnej aplikacji udostępnionej na stronie programu. Choć Opiekun jest psychologiem, to jego wsparcie nie może wykraczać poza udział uczestnika i wolontariusza w programie. Nie diagnozuje, nie prowadzi psychoterapii, wsparcia psychologicznego rodziny. W zakresie jego kompetencji leży praca nad inicjatywą pary, motywacją, planowaniem i organizacją spotkań, wyrażaniem emocji, wzmacnianiem umiejętności mentalizacji (O projekcie 2022; Płatos, Wojaczek 2018). Z kolei wolontariusz „nie jest odpowiedzialny za wsparcie uczestnika w czynnościach samoobsługowych, bezpośrednio wsparcie w przemieszczaniu się, wsparcie psychologiczne, interweniowanie w sytuacjach trudnych i innego typu wsparcie specjalistyczne” (Regulamin 2022, rozdział III, s. 12). Jeśli chodzi o zakres zaangażowania rodziców niepełnoletnich uczestników, to są oni zobowiązani do współpracy z organizatorami programu, w miarę możliwości pomocy w planowaniu i organizacji spotkań, informowania o zauważanych trudnościach oraz ponoszą pełną odpowiedzialność za udział dziecka w programie (tamże). Z myślą o osobach chcących kontynuować znajomość po zakończeniu programu powstał Klub Przyjaźni.

Program Wolontariat Koleżeński „Mary i Max” od 2016 roku jest finansowany ze środków PFRON i obejmuje rocznie wsparciem około 50 beneficjentów (Płatos, Wojaczek 2021). Jak wynika z regulaminu programu, jego organizator ma obowiązek poddawania go ewaluacji, której celem jest zbadanie skuteczności tej formy wsparcia (Regulamin 2022), to na stronie internetowej programu nie zostały zamieszczone jej rezultaty.

Analiza wolontariatu koleżeńskiego jako formy wsparcia osób w spektrum autyzmu

Jak wspomniano powyżej wolontariat koleżeński jako forma wsparcia osób autystycznych jest realizowany od lat w Wielkiej Brytanii, gdzie różne jego odmiany stanowią standard pomocy tej grupie, finansowany głównie ze środków samorządowych, przy wsparciu dotacji z organizacji pozarządowych, prywatnych firm oraz instytucji publicznych (Thompson i in. 2016). Od kilku lat ta formuła, w niewielkiej skali, jest implementowana na gruncie polskim. Z materiałów Stowarzyszenia „Mary i Max” wynika, że zarówno osoby w spektrum autyzmu, ich rodzice czy profesjonaliści widzą potrzebę tego typu wsparcia. Do każdej edycji programu zgłaszają się osoby chętne, a niektórzy biorą w nim

udział więcej niż raz. Warto zatem przyjrzeć się potencjałowi, kluczowym momentom organizacji i ograniczeniom tej formy wsparcia w kontekście pomocy osobom autystycznym.

Twórcy programów wolontariatu koleżeńskiego, ale i analizujący tę formę wsparcia autorzy podkreślają wiele korzyści, które za sobą niesie. Są one najczęściej rozpatrywane w dwóch kluczowych płaszczyznach: psychologicznej oraz społecznej. W tym pierwszym wymiarze wskazuje się na wzrost poczucia przynależności, ważności i wartości u uczestników tego typu oddziaływań. To także możliwość nabywania różnych kompetencji. Ponadto poprzez fakt nawiązania relacji z wolontariuszem, realizację wspólnych zainteresowań, spędzania wspólnie czasu istnieje możliwość poszerzenia kontaktów społecznych uczestnika, przełamania jego izolacji społecznej i bierności. Osobom wykluczonym stwarza szansę na wzmocnienie ich uczestnictwa w życiu społecznym, prowadzenia bardziej autonomicznego życia (Płatos i in. 2015; Thompson i in. 2016).

W kontekście potrzeb młodzieży i młodych dorosłych osób w spektrum autyzmu wspomniane korzyści wydają się kluczowe dla ich dobrostanu. Badania kondycji osób autystycznych w Polsce, ale i krajach anglojęzycznych wskazują na ich wielowymiarowe wykluczenie. Jest to wypadkowa ograniczonego dostępu i barier do usług w zakresie zdrowia psychicznego, ograniczonej aktywności zawodowej oraz różnych trudności doświadczanych przez osoby autystyczne np. związanych z osiągnięciem wysokiej pozycji w grupie rówieśniczej, utrzymaniem przyjaźni co ma swoje konsekwencje w doświadczanej samotności, poczuciu odrzucenia, wysokich wskaźnikach doświadczania przemocy rówieśniczej oraz wysokiej częstości występowania lęku, depresji oraz myśli samobójczych w tej grupie (Bradley 2016; Ogólnopolski Spis Autyzmu 2016; Płatos, Pisula 2019). Wolontariat koleżeński nie ma na celu zapewniania osobom autystycznym trwałych przyjaźni (choć może być to efekt uboczny wzięcia udziału w tej formie wsparcia), ale wobec wspomnianych powyżej trudności akcentuje się efekty płynące z doświadczenia bycia w pozytywnej relacji koleżeńskiej (Płatos, Wojaczek 2021).

Jeśli chodzi o cele społeczne, to opisuje się je w kontekście profitów dla szerszego systemu wsparcia, działań uzupełniających i transformujących profesjonalny system pomocy społecznej i opieki, odciążających działanie reprezentujących go instytucji czy wreszcie wpływających na równowagę struktury społecznej (Płatos, Wojaczek, Zawisny 2015). Jak pokazuje przykład Wielkiej Brytanii, system wsparcia osób w spektrum autyzmu w formule wolontariatu koleżeńskiego stanowi integralną część szerszej polityki społecznej. Być może programy wolontariatu koleżeńskiego, pomimo swych ograniczeń, przy próbie

ich racjonalnego przewycięzania, są interesującą propozycją do upowszechnienia i wykorzystania na szerszą skalę w polskich realiach. Prawie dziesięcioletnia aktywność i trwanie Wolontariatu Koleżeńskiego „Mary i Max” pokazuje, że cieszy się on zainteresowaniem i jest zapotrzebowanie na tego typu działania. Potwierdzają to także wyniki Ogólnopolskiego Spisu Autyzmu (2016), w którym zapytano autystycznych respondentów i ich rodziców o chęć wzięcia udziału w wolontariacie koleżeńskim.

Warto jednak zauważyć, że idea wolontariatu koleżeńskiego ma zarówno swoich entuzjastów, jak i osoby nastawione bardziej sceptycznie. Argumenty tych ostatnich odnoszą się zarówno do możliwych zagrożeń natury psychologicznej, jak i społecznej. Konsekwencje natury psychologicznej są rozważane w zależności od stopnia sformalizowania „zaprzyjaźniania”. W tych sytuacjach, w których programy wolontariatu koleżeńskiego bazują na bardziej „naturalnej” przyjaźni, podkreśla się ryzyko emocjonalne. Towarzyszy ono często nawet zwykłej relacji przyjacielskiej – bycie wykorzystanym, nierówno (po)traktowanym, poniżonym etc. W tym aspekcie emocjonalnymi konsekwencjami mogą być na przykład pogorszenie samopoczucia psychicznego czy inne niekorzystne stany psychologiczne. Uczestnicy wolontariatu koleżeńskiego to osoby, które już na starcie, z powodu swej sytuacji życiowej, mogą mieć trudności natury emocjonalnej (a tak może być w znacznej mierze w przypadku osób w spektrum autyzmu), w związku z czym trzeba brać pod uwagę tego typu możliwość. Z kolei w relacjach o bardziej profesjonalnym stylu może niepokoić ich asymetryczność, tj. nierówne zaangażowanie stron, nierówność władzy, pozycji, choć symulują one naturalne i bliskie związki. Taka sytuacja także może generować dyskomfort i nieść za sobą ryzyko w postaci dodatkowego poczucia degradacji u uczestnika. Innym zagrożeniem jest sytuacja, kiedy wolontariusz wchodzi, bez odpowiedniego przygotowania i superwizji, w rolę terapeuty, wywierając na przykład zbyt dużą i/lub nieodpowiednią presję na osiągnięcie celu przez uczestnika, czym może wyrządzić mu szkodę (Thompson i in. 2016). Istotną kwestią jest zatem odpowiednie szkolenie i wsparcie wolontariuszy, a także monitorowanie procesu wsparcia przez organizację pośredniczącą.

Tego typu relacje, jak wskazywano powyżej, mają z reguły swoje ograniczenia czasowe między innymi po to, aby zapobiegać rozwojowi zależności. Jednak nieuchronny koniec relacji, nawet najlepiej przygotowany i wprowadzany etapami, może przynosić uczestnikowi rozczarowanie, dotkliwie poczucie straty i inne emocjonalne koszty, zwłaszcza w sytuacji, kiedy pozostaje on dalej w znaczącej izolacji społecznej, poza kontaktami z wolontariuszem (Thompson i in. 2016). W przypadku sytuacji osób w spektrum autyzmu – co wskazują wyniki

badania nad ich kondycją i sytuacją – może to być istotny aspekt, na który trzeba zwrócić szczególną uwagę.

W wymiarze konsekwencji społecznych podkreśla się, że poprzez wolontariat koleżeński następuje proces przeniesienia na jednostki, które nie są w stanie w sposób trwały zmienić sytuacji osób wykluczonych, odpowiedzialności za rozwiązywanie problemów o charakterze systemowym. Wskazuje się, że tym samym rząd wspiera i wyzyskuje pomoc słabszym, aby w ten sposób uniknąć zmian strukturalnych (Colley 2001 za Płatos i in. 2015). Indywidualizacja problemów socjalnych oraz ich zindywidualizowane rozwiązywanie może też paradoksalnie nieść ze sobą ryzyko zamiany tej formy wsparcia, której *de facto* celem jest wzmacnianie osób nieuprzywilejowanych, w technikę pogłębiania zjawiska ich społecznej izolacji poprzez nadmierne przeniesienie poczucia winy czy odpowiedzialności na jednostki, zwłaszcza kiedy system nie kreuje zbyt wielu możliwości do pełnej integracji społecznej (por. Szmagalski 2012). Konstatacje te zdają się nabierać dużego znaczenia w kontekście wspomnianych braków w zakresie wsparcia systemowego wkraczających w dorosłość i dorosłych osób autystycznych w Polsce i wciąż niskiej świadomości społecznej na temat autyzmu (Walendzik, Nowak 2021).

Jak podkreślają Płatos, Wojaczek i Zawisny (2015) napięcie między instytucjonalnym a emocjonalnym charakterem wolontariatu koleżeńskiego jest niewątpliwie wyzwaniem dla tej formy wsparcia. Wydaje się natomiast, że każda relacja pomocowa (formalna czy nieformalna, realizowana w ramach instytucji czy wolontariatu) niesie za sobą pewne koszty i ryzyka oraz zawiera w sobie potencjalne korzyści. Pytanie, jakie się pojawia, dotyczy tego, czy owe koszty, związane z wolontariatem koleżeńskim, przewyższają korzyści, które niesie ze sobą taka formuła wsparcia i co można zrobić, aby wskazane ryzyka minimalizować.

Podsumowanie

Fakt, że w Polsce istnieje pilna potrzeba rozwijania systemu wsparcia psychospołecznego dla nastolatków i osób dorosłych w spektrum autyzmu nie ulega żadnej wątpliwości. Potwierdza go niedawno opublikowany Raport NIK (2019) „O wsparciu osób z autyzmem i zespołem Aspergera w przygotowaniu do samodzielnego funkcjonowania” oraz nieliczne prowadzone badania nad sytuacją i kondycją osób autystycznych, wykraczające poza studia przypadków (por. Ogólnopolski Spis Autyzmu 2016). Posiadająca długoletnie tradycje

praktyka wolontariatu koleżeńskiego wydaje się być interesującą propozycją wsparcia, nawet uwzględniając wszystkie omówione powyżej ograniczenia.

Aby dopełnić obraz opisu tej formy wsparcia, warto przyjrzeć się jej skuteczności. Badania ewaluacyjne oraz realizowane przeglądy i metaanalizy badań dotyczących skuteczności różnych form wolontariatu koleżeńskiego nie przynoszą, co ciekawe, jednoznacznych danych. Część wyników badań – np. nad befriendingiem czy peer-mentoringiem, zwłaszcza tych o orientacji jakościowej – dostarcza obiecujących konkluzji co do ich skuteczności. Uzyskane w nich dane sugerują, że ta forma wsparcia może w wybranych obszarach funkcjonowania uczestników przynosić pozytywne rezultaty, np. nadać uczestnikom programu nowy kierunek życia, przywrócić zaangażowanie w aktywność społeczną czy zwiększyć poczucie własnej wartości (za Siette i in. 2017; Bradley 2016). Możemy też znaleźć takie podsumowanie badaczy realizujących metaanalizę oceniającą skuteczność interwencji wspierających dorosłe osoby w spektrum autyzmu bez niepełnosprawności intelektualnej, w tym programów mentoringowych dla studentów w spektrum autyzmu, że nie uzyskali wystarczających dowodów na potwierdzenie wniosków o skuteczności tych programów (Lorenc i in. 2017). Trudno też znaleźć wyniki badań, które potwierdzałyby jednoznacznie trwałość uzyskiwanych podczas udziału w programach wolontariatu koleżeńskiego zmian. Z badań Herrera, Grossman, Kauh, McMake'a (2011) wynika, że po roku uczestnictwa w programie mentoringowym młodzież, w stosunku do grupy kontrolnej, osiągała lepsze wyniki w nauce, bardziej pozytywnie postrzegała własne umiejętności akademickie, ale nie uzyskała znaczącej poprawy w obszarach globalnego poczucia własnej wartości, relacjach z rówieśnikami i znaczącymi dorosłymi. Natomiast w kolejnym roku szkolnym, kiedy wsparcie mentoringowe wśród części badanych uczniów zostało zakończone, sukcesy akademickie nie zostały utrzymane.

Kompleksowy przegląd obecnego stanu badań (oraz ich metaanaliza) nad skutecznością różnorodnych programów befriendingowych dla osób z różnymi schorzeniami i trudną sytuacją życiową (m.in. depresją, chorobami psychicznymi, lękiem etc.) wskazał na istnienie umiarkowanych skutków tego typu wsparcia, biorąc pod uwagę kliniczne znaczenie efektów oraz istotność statystyczną danych. Choć była to jedna z pierwszych tak wszechstronna analiza wszystkich dostępnych badań skuteczności programów befriendingowych, to jej autorzy wskazują na wiele ograniczeń tego przedsięwzięcia. Są nimi m.in.: niespójność jakości analizowanych w przeglądzie badań, trudność wyciągnięcia wniosków na temat bardziej szczegółowych efektów uzyskanego wsparcia, brak danych o zaangażowaniu uczestników w czasie trwania programu. W konkluzji autorzy

stwierdzają, że uzyskane wnioski z metaanalizy mogą **nie mieć zastosowania na poziomie indywidualnym**, ze względu na dużą niejednorodność wyodrębnionych do przeglądu badań. Dlatego wciąż pozostaje niejasne, w jaki sposób programy wolontariatu koleżeńskiego mogą ułatwić integrację społeczną i powrót do zdrowia poszczególnych osób. Ponieważ wyniki badań jakościowych wykazują, że wolontariat koleżeński może być użyteczną praktyką czy uzupełnieniem dla profesjonalnego systemu pomocy, badacze postulują, aby przyszłe badania w tym obszarze zaprojektowane były dla ściśle określonych grup uczestników, z uwzględnieniem dokładnie zdefiniowanych zasad określonego programu oraz z precyzyjnie określonymi kryteriami inkluzji społecznej (Siette i in. 2017, s. 11–12). Z kolei potrzebę przyszłych badań z bardziej rygorystycznym projektem badawczym i większą mocą statystyczną potwierdzili także autorzy ciekawie zaprojektowanych badań ewaluacyjnych specjalistycznego programu peer-mentoringowego dla studentów w spektrum autyzmu (Siew i in. 2017)

Warto zauważyć, że powyższa konkluzja może stanowić także cenną wskazówkę dla organizatorów programów wolontariatu koleżeńskiego, aby z dużą uwagą, dbaniem o szczegóły i braniem pod uwagę różnych okoliczności oraz uwarunkowań projektować modele wsparcia (oraz ich ewaluację) dla poszczególnych grup uczestników z bardzo konkretnymi potrzebami. W przypadku osób w spektrum autyzmu wskazuje się (Siew i in. 2017) m.in. na takie jakości, jak: zindywidualizowanie, elastyczność, oparcie na społecznym modelu niepełnosprawności, obecność wspierających sieci społecznych oraz promowanie uogólniania nabywanych/wzmacnianych umiejętności poza kontekst relacji uczestnik – wolontariusz.

BIBLIOGRAFIA

- Banasiak A., Niezabitowska A. (2020), *Możliwości asystenta rodziny w obszarze wsparcia rodziny dziecka ze spektrum autyzmu (ASD)*, „Praca Socjalna”, doi: 10.5604/01.3001.0014.4430
- Bejma A. (2010), *Pojęcie i klasyfikacja wolontariatu jako formy partycypacji społecznej*, „Studia Politologiczne”, 18, s. 286–299.
- Bradley R. (2016), *‘Why single me out?’ Peer mentoring, autism and inclusion in mainstream secondary schools*, “British Journal of Special Education”, doi: 10.1111/1467-8578.12136.
- Buckley E., Pellicano E., Remington A. (2021), *“Knowing That I’m Not Necessarily Alone in My Struggles”: UK Autistic Performing Arts Professionals’ Experiences*

- of a Mentoring Programme, "Journal of Autism and Developmental Disorders", doi:10.1007/s10803-021-05394-x.
- Chrostowska B. (2020), *Potencjał wolontariatu koleżeńskiego jako komplementarnej formy wsparcia dla profesjonalnego systemu usług społecznych*, „Praca Socjalna”, doi: 10.5604/01.3001.0014.5738.
- Colley H. (2001), *Righting, rewriting of the myth of Mentor: A critical perspective on career guidance mentoring*, "British Journal of Guidance & Counselling", doi: 10.1080/03069880124266.
- Dean J., Goodlad R. (1998), *Supporting Community Participation: the role and impact of befriending*, New York: Pavilion Publishing & Joseph Rowntree Foundation.
- Hirvikoski T., Mittendorfer-Rutz E., Boman M., Larsson H., Lichtenstein P., Bölte S. (2016), *Premature mortality in autism spectrum disorder*, „The British Journal of Psychiatry” doi: 10.1192/bjp.bp.114.160192.
- Hamilton J., Stevens G., Girdler S. (2016), *Becoming a Mentor: The Impact of Training and the Experience of Mentoring University Students on the Autism Spectrum*, "PLoS ONE" doi:10.1371/journal.pone.0153204.
- Hillier A., Ryan J., Donnelly S.M., Buckingham A. (2019), *Peer Mentoring to Prepare High School Students with Autism Spectrum Disorder for College*, "Advances in Neurodevelopmental Disorders", doi:10.1007/s41252-019-00132-y.
- Kent R., Simonoff E. (2017), *Prevalence of Anxiety in Autism Spectrum Disorders*, w: C.M. Kerns, E.A. Storch, J.J. Wood, P. Renno. P.C. Kendal (eds), *Anxiety in Children and Adolescents with Autism Spectrum Disorders :Evidence-Based Assessment and Treatment* (s. 5–32), Academic Press, <https://www.sciencedirect.com/book/9780128051221/anxiety-in-children-and-adolescents-with-autism-spectrum-disorder> (dostęp 12.12.2021).
- Kim jest wolontariusz* (2013), strona Ogólnopolskiej Sieci Centrów Wolontariatu, <http://wolontariat.org.pl/wolontariusze/kim-jest-wolontariusz/> (dostęp 12.12.2021).
- Lindyberg I., Woynarowska A. (2016), *Wsparcie dorosłości osób z Autystycznego Spektrum Zaburzeń w Polsce. Rozwiązania systemowe, możliwości i ograniczenia*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, 24, s. 80–95.
- Lorenc T., Rodgers M., Marshall D., Melton H., Rees R., Wright K., Sowden A. (2017), *Support for adults with autism spectrum disorder without intellectual impairment: Systematic review*, "Autism Online", doi: 10.1177/1362361317698939.
- Milton D., Sims T. (2016), *How is a sense of well-being and belonging constructed in the accounts of autistic adults?*, "Disability & Society", doi: 10.1080/09687599.2016.1186529
- National Autistic Society Befriending and Mentoring Scheme* (2022), <https://fs.peterborough.gov.uk/kb5/peterborough/directory/service.page?id=nH1EQVAw-RNk>. (dostęp 20.12.2021).

- O wsparciu osób z autyzmem i zespołem Aspergera w przygotowaniu do samodzielnego funkcjonowania (2019), <https://www.nik.gov.pl/plik/id,22196,vp,24863.pdf> (dostęp 12.12.2021).
- Ogólnopolski Spis Autyzmu. Sytuacja młodzieży i dorosłych z autyzmem w Polsce (2016), Warszawa: Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Mary i Max”, http://spisautyzmu.pl/index_files/raport_OSA.pdf (dostęp 05.12.2021).
- O projekcie (2022), <https://wolontariatkolezenski.pl/o-projekcie/pytania-i-odpowiedzi/>. (dostęp 03.01.2022).
- Ortega M., Walker D., Young P. (2011), *The benefits of buddying*, “Sconul Focus”, 51, s. 68–70, https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/19_1.pdf (dostęp 15.12.2021).
- Philip K., Spratt J. (2007), *A synthesis of published research on mentoring and befriending for The Mentoring and Befriending Foundation*, <https://blogs.iriss.org.uk/relationships-matter/files/2014/09/Synthesis-of-published-research-MBF-report-Kate-Philip.pdf> (dostęp 12.12.2021).
- Platos M., Pisula, E. (2019), *Service use, unmet needs, and barriers to services among adolescents and young adults with autism spectrum disorder in Poland*, “BMC Health Services Research”, doi: 10.1186/s12913-019-4432-3.
- Platos M., Wojaczek K. (2018), *Broadening the Scope of Peer-Mediated Intervention for Individuals with Autism Spectrum Disorders*, “Journal of Autism and Developmental Disorders”, doi:10.1007/s10803-017-3429-148.
- Platos M., Wojaczek K. (2021), *Od pomysłu do zmiany społecznej. Możliwości i bariery rozwoju innowacji społecznych w Polsce na przykładzie rozwiązań dla osób ze spektrum autyzmu*, „Przegląd Psychologiczny”, doi:10.31648/pp.7319.
- Platos M., Wojaczek K., Zawisny A. (2015), *Wolontariat koleżeński jako brakujący element kompleksowego systemu wsparcia osób z autyzmem*, w: P. Tomaszewski, K. Bargiel-Matusiewicz, E. Pisula (red. nauk.), *Kulturowe i społeczne aspekty niepełnosprawności* (s. 109–129), Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Platos M., Wojaczek K., Woźniak-Rekrucka P., Zawisny A. (2012), *Wolontariat koleżeński – szansa na społeczne wsparcie osób z autyzmem*, „Dziecko Autystyczne”, t. 20, s. 106–114.
- Prajsner M. (2002), *Starszy Brat – Starsza Siostra*, „Remedium”, 4, s. 8–9.
- Regulamin (2022), <https://wolontariatkolezenski.pl/o-projekcie/regulamin/> (dostęp 03.01.2022).
- Siette J., Cassidy M., Priebe S. (2017), *Effectiveness of befriending interventions: a systematic review and meta – analysis*, “BMJ Open”, doi:10.1136/bmjopen-2016-014304.
- Siew C.T., Mazzucchelli T.G., Rooney R., Girdler S. (2017), *A specialist peer mentoring program for university students on the autism spectrum: A pilot study*. “PLoS ONE” doi:10.1371/journal.pone.0180854.

- Szmagalski J. (2012), *Perspektywy pracy socjalnej. Czy pora się zacząć bać?* „Problemy Polityki Społecznej”, 19, s. 129–141.
- Thompson R., Valenti E., Siette J., Priebe S. (2016), *To befriend or to be a friend: a systematic review of the meaning and practice of “befriending” in mental health care*, “Journal of Mental Health”, doi:10.3109/09638237.2015.1021901.
- Smith I.C., White S.W. (2020), *Socio-emotional determinants of depressive symptoms in adolescents and adults with autism spectrum disorder: A systematic review*, “Autism”. doi:10.1177/1362361320908101.
- Tomanek O. (2014), *Program Starszy Brat – Starsza Siostra jako przykład wspierania rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym*, „Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych”, 18(1), s. 149–157.
- Walendzik G., Nowak V. (2021), *Wsparcie osób z autyzmem i zespołem Aspergera – przygotowanie do samodzielnego funkcjonowania*, „Kontrola Państwowa”, doi:10.53122/ISSN.0452-5027/2021.1.4.
- What is peer mentoring* (2006), <https://www.mandbf.org.uk/faqs/#c499>. (dostęp 02.12.2021).

STRESZCZENIE

Wzrastająca liczba osób z diagnozą spektrum autyzmu w Polsce oraz doświadczane przez nie problemy w codziennym funkcjonowaniu i/lub w dostępie do systemu wsparcia powodują, że istotny staje się namysł nad poszukiwaniem dodatkowych rozwiązań wspierających tę grupę osób. Wartą uwagi propozycją, z powodzeniem realizowaną w Wielkiej Brytanii są programy wolontariatu koleżeńskiego funkcjonujące tam jako standard pomocy osobom autystycznym. W Polsce ta forma wolontariatu jako propozycja wsparcia osób w spektrum autyzmu jest wciąż mało znana, a programy wolontariatu koleżeńskiego nie są popularne. Mało jest też opracowań na ten temat. Celem artykułu jest zatem uzupełnienie luki w tym zakresie. Zostaną w nim omówione założenia, sposób organizacji, formy tego typu wsparcia na przykładzie Programu Wolontariatu Koleżeńskiego „Mary i Max”. Program ten jest realizowany w Polsce od kilku lat przez Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Mary i Max”. W artykule zostanie podjęty również namysł nad potencjałem, ograniczeniami oraz efektywnością wolontariatu koleżeńskiego jako formy wsparcia osób w spektrum autyzmu.

SŁOWA KLUCZOWE wolontariat, wolontariat koleżeński, wsparcie psychospołeczne osób w spektrum autyzmu, system społecznego wsparcia.

SUMMARY

The growing number of people diagnosed with the autism spectrum disorder in Poland and the problems they experience in everyday life and/or in the access to the support systems make it important to consider looking for additional solutions in order to help them. A noteworthy solution, successfully implemented in Great Britain, are the befriending, mentoring volunteering programs that function there as a standard of help to autistic people. In Poland, those forms of volunteering are still unpopular and such volunteering is rarely used. There are also few studies on this subject. The aim of the article is therefore to fill the gap in that matter. It will discuss the assumptions, the methods of organization and forms of this type of support based on the example of the “Mary and Max” Peer Volunteering Program, which has been implemented in Poland for several years by the Association of Social Innovations “Mary and Max”. The article will also analyse the potential, limitations and effectiveness of befriending as a form of support for people with autism spectrum.

KEYWORDS Volunteering, mentoring, befriending, psychosocial support of autistic people, social support system.